

ВПЛИВ СИБЛІНГОВИХ ВІДНОСИН НА СТРАТЕГІЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ У КОНФЛІКТНІЙ СИТУАЦІЇ

Г.Р. Павлюченко, А.О. Чхайдзе

Херсонський державний університет, pavlyuchenkogulia@gmail.com,

ankaxyliganka8@gmail.com

Актуальність теми полягає в тому що, у сучасному суспільстві спостерігається посилення напруги й агресивності, конфліктності в поведінці підлітків. Підлітки часто потрапляють в неформальні групи, переживають руйнування старих стереотипів поведінки, зміну ціннісних орієнтацій, що призводять до конфлікту. Проблема порушення поведінки в учнів широко представлена у вітчизняних і закордонних дослідженнях (А.Є. Лічко; В.В. Ковальов, О.Д. Сосюкало; В.Т. Кондратенко; І.А. Агеева; В.Г. Степанов; О.В. Змановська; А.О. Реан; В.С. Собкін, Д.В. Адамчук і ін.). Протиріччя соціального середовища (економічні, морально-етичні, ментальні та ін.) особливо гостро проявляються в кризові періоди розвитку, яким і є підлітковий вік. Зміст протиріч формує конфліктні ситуації і визначає механізми їх виникнення і протікання, а якщо врахувати, що в будь-якому віковому критичному періоді напруга протиріч загострюється, то виникає певна необхідність в пошуку ефективних способів і прийомів їх подолання. Проблема сиблінгових (братерсько-сестринських) відносин і їх впливу на розвиток дитини – одна з найбільш актуальних як в закордонній, так і у вітчизняній психології. У даний час в літературі є велика кількість досліджень, які доводять, що порядок народження і рольова позиція дитини в сім'ї істотно впливають на: стиль життя (А. Адлер; У. Тоумен); на рівень інтелектуального і соціального розвитку (Ф. Гальтон; Г. Крайг; Р.Річардсон; Ф.Салловей; О.Л.Григоренко; Т.А. Думітрашку і ін.); розвиток особистості(Р. Дрісколл, Д. Ікстейн); формування комунікативних навичок (Дж. Фрімен); виникнення девіантної поведінки (Р. Літл); характер взаємин і взаємодії

братів і сестер в сім'ї (Г. Хоментаскас) та ін. У той же час багато з них не мають глибокого теоретичного обґрунтування, носять емпіричний, імовірнісний характер, містять велику кількість суперечливих і неоднозначних результатів. Це дозволяє стверджувати, що дослідження впливу психологічного феномена порядку народження на розвиток особистості дитини в сучасній сімейній психології дуже актуальне.

Виклад основного матеріалу. А.Я. Анцупов, А.І. Шипілов під стратегією поведінки в конфліктних ситуаціях розуміють: «орієнтацію особистості по відношенню до конфлікту, установку на певні форми поведінки в ситуації конфлікту» [1, с. 132].

У психологічній літературі описані різні стратегії поведінки в конфлікті. У дослідженнях Н.В. Гришиної були виділені наступні стратегії поведінки в конфлікті: «догляд», «боротьба» і «діалог» [2, с. 225]. Вона зазначає, що відхід від проблеми, яку створює конфлікт, може мати не тільки несвідомий характер, який описаний представниками психоаналізу (З. Фрейд, А. Фрейд та ін.), а й свідомий характер».

В основному три стратегії вирішення конфліктів більше підкреслені в літературі щодо міжособистісних стратегій вирішення конфліктів. Це стратегії щодо «співпраці з іншими»; «панування над іншим або агресивна поведінка»; «уникнення інших та стосунків». Стратегії спільної роботи щодо вирішення міжособистісних конфліктів вимагають взаємного зіткнення щодо конструктивного вирішення проблеми та участі в обговоренні взаємного вирішення проблем, щоб досягти конструктивної та раціональної згоди, що також є взаємною перевагою обох сторін конфлікту [6]. Ті, хто прийняв безпрограшний підхід до вирішення конфліктів, демонструють як спільну, так і агресивну реакцію. Ті, хто прийняв конструктивні та мирні стратегії рішення, орієнтовані на співпрацю, вважають себе «вирішувачами» проблем. Отже, їх мета – досягти реляційної та конструктивної згоди. Ті, хто використовує цю стратегію, мають

дуже розвинені комунікативні навички та навички вирішення конфліктів. Конструктивні стратегії вирішення конфліктів, орієнтовані на співпрацю та інтеграцію, містять тактику вирішення конфліктів, таких як взаємна співпраця, пошук можливостей згоди, виявлення взаємної довіри, пошук рішень спільного блага, встановлення співпереживання з іншим, намагання зрозуміти та бути зрозумілим. Ті, хто застосовує конструктивні стратегії, вважають, що їхні спільні конфлікти є такими, що задовольняють як їхні потреби, так і потреби опозиції. Тому ці люди, які застосовують підхід «виграш-виграш», намагаються змінити конфліктний процес, іншими словами гра конфлікту та результат конфлікту від підходу «програвш-виграш» до підходу «виграш-виграш» або від деструктивізму до конструктивізму [5].

Конструктивні та інтегровані стратегії спільної співпраці серед вищезазначених стратегій вирішення конфліктів допомагають людям розвиватися та отримувати досвід під час вирішення міжособистісних конфліктів. Оскільки інші стратегії призводять до того, що людина чи протилежна сторона ведуть себе деструктивно, їх не зручно використовувати як інструмент або можливість для особистого розвитку.

Відмінності сприйняття конфліктів, стратегій подолання, культурних норм та особистості впливають на здатність особистості до успішного вирішення конфлікту. Для підлітків незрілість та прагнення до незалежності та самостійності ускладнюють вирішення конфліктів. Як результат, підлітки можуть вдатися до насильства як засобу вирішення конфліктів.

На думку Б.І. Хасан, існує якась схильність людини до вибору певної стратегії поведінки в конфлікті [4, с. 88].

Огляд досліджень з виявлення детермінант конфліктної поведінки суб'єкта показує, що вибір стратегії визначається індивідуально-особистісними і ситуативними факторами. До індивідуально-особистісних детермінант поведінки в конфліктних ситуаціях можна віднести: внутрішньоособистісний конфлікт (О.П.

Белінська, О.О. Данілова, Л.О. Петровська, М.В. Кішко), переважне ставлення до оточуючих (О. Журавльова), вік людини, тип діяльності.

Згідно М.І. Леонову: «конфліктну поведінку може бути детерміновано різними індивідуально-психологічними факторами в залежності від його типу (конструктивно або деструктивно). Так, наприклад, стратегії поведінки конструктивного типу більшою мірою детерміновані природно-зумовленими особливостями, а конфліктну поведінку деструктивного типу обумовлено комплексом властивостей інтегральної індивідуальності, де визначальними є властивості психологічного і соціально-психологічного рівня» [3, с. 105].

Детермінантами поведінки також можуть бути стратегії поведінки інших суб'єктів (батьків, педагогів) в конфлікті (А.В. Гоголева), тимчасові психічні стани людини: ситуативна тривожність (М. Тишкова, О.Х. Маурер, О. Кондаш), перенапруження, невдоволення собою, почуття несправедливості (Ф.М. Бородкін, Н.М. Корняк).

Багато наукових досліджень вказують на те, що діти проводять набагато більше часу, взаємодіючи зі своїми братами і сестрами, ніж із батьками, і ці стосунки відіграють дуже важливу роль у розвитку навичок міжособистісного спілкування. Під час взаємодії з сиблінгами дитина може отримати навички, які зможе потім використовувати в спілкуванні з іншими однолітками. Тому сиблінгові стосунки можуть розглядатися як фактор, що впливає на вибір стратегії поведінки в конфліктній ситуації. Загальні сімейні ритуали і звички в найпростіших щоденних ситуаціях, постійне спілкування і взаємодія, надають можливість людям будь-якого віку формувати і розвивати прихильність, емоційно значущі зв'язки, почуття родинної єдності.

Висновки. На основі теоретичного дослідження закордонних та вітчизняних досліджень виявлено, що на рівень і характер конфліктності підлітків істотно впливають особливості сімейного виховання. Вибір стратегій поведінки підлітків в конфлікті детермінований особистісними і ситуативними факторами. До них

відносять: переважання емоційного початку над раціональним, неадекватна оцінка ситуації; відсутність навичок конструктивної взаємодії в конфлікті, недостатній діапазон конфліктних стратегій; перевагу стратегій поведінки, що гарантують виграш; інтенсивне формування почуттів власної гідності, самоповаги і, в зв'язку з цим, цінність вміння постояти за себе, дати відсіч, захистити свої честь і гідність; психологічний клімат в класному колективі; поведінку в конфліктах дорослих, які оточують підлітка; особистість учителя. Окремо серед цих чинників розташовується фактор сиблінгових відносин, так як вивчення особливостей його впливу на вибір стратегій поведінки в конфліктній ситуації представлений нечисленними дослідженнями.

Сиблінгові відносини – це міжособистісні відносини між дітьми одних батьків. Наявність сиблінгів в родині, їх статеві та вікові особливості є особливим фактором психічного розвитку дитини. Сиблінгові відносини відіграють дуже важливу роль у розвитку навичок міжособистісного спілкування. Придбаний підлітком досвід сиблінгового спілкування служить підставою для засвоєння різних за конструктивністю стратегій поведінки в конфліктних ситуаціях.

Література:

1. Анцупов А.Я. Конфликтология. СПб. : Питер, 2013. 512 с.
2. Гришина Н. В. Психология конфликта. СПб. : Питер, 2005. 464 с.
3. Леонов М.И. Психологические технологии управления состоянием человека. М. : Просвещение, 2007. 325 с.
4. Хасан Б.И. Конструктивная психология конфликта. СПб. : Питер, 2003. 250 с.
5. Яцюк А. М. Спосіб реагування на конфліктну ситуацію у юнаків. *Інсайд: психологічний вісник суспільства : наук. журн.* 2019. Вип. 1. С. 59-64.
6. Johnson D. W. The Ompact of Conflict resolution training in middle school. *Journal of Social Psychology.* 1997. № 137. P.11-22.